

որով երկինք և երկիր կրնան իրարու զօղուել: «Զի եթէ թողուցուք մարդկան ըզյանցանս նոցա, թողցէ և ձեզ Հայրն ձեր երկնաւոր: Ապա եթէ ոչ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա, և ոչ Հայրն ձեր երկնաւոր թողցէ ձեզ զյանցանս ձեր» (Մտթ. 2. 14-15): Երբ Պետրոս հարցուց թէ միայն եթէ անգամ ներելու էր իր եղբօր, Յիսուս ըսաւ թէ Եթե անգամ եօթը. նաև խօսեցաւ չար ծառային առակը, որով կը պարզէր թէ տասն հազար տաղանդի ներում ստացող մը ինչպէս չի ներեց հարիւր դահեկան պարտականի մը, և թէ ինչպէս պատժուեցաւ այդ պատճառաւ: Այո՛, ամէնքս ալ տասը հազար տաղանդի պարտք ունինք որ օրէ օր կը բազմապատկուի և բան մը չունինք զայն հատուցանելու համար: Ուրեմն, ամօթ չէ՞ մեզ մեր ընկերոջ քիչ մը պարտքը չի ներել՝ երբ շատ ներուած է մեզ: Մենք չենք կրնար Աստուծոյ ներողութեան հաւատալ, եթէ անոր դոնէ ստուերը չունենանք մեր սիրտերուն մէջ, որ է ներել մեր ընկերոջ. եթէ չենք ներել՝ ներումի զգացում չենք կրնար ունենալ: «Անոր շատ մեղքերը ներուեցան, որովհետեւ նա շատ սիրեց»: Սիրող սիրտը ներող սիրտ է: Ահա այս կերպով սիրոյ օրէնքը ներողութեան օրէնքին կը լծորդուի. «Այն՝ որ իր եղբայրը չի սիրեր՝ մահուան մէջ կը բնակի»: Յիսուս ալ զինք չարչարողներուն համար աղօթեց. «Հայր, ներէ անոնց»: Օրհնեալ օրինակ:

Եղբայրներ, ներենք իրարու. ներելը մեծ հոգիներու գործ է, Յիսուսի օրինակն է, ճշմարիտ մեծութիւնն է: Ներենք իրարու՝ որովհետեւ եղբայր ենք մենք, ներենք իրարու, որովհետեւ մեր պարտապաններն ալ մեր եղբայրներն են. ներենք իրարու ամէն օր, եթէ կ'ուզենք Աստուծոյ ներումը վայելել ամէն օր: Ներող սիրտեր երջանիկ սիրտեր են, որովհետեւ հաւատքը ունին ներման: Ներենք իրարու և այնպէս աղօթենք «Եւ թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց»: Առանց ներող այս զգացման՝ վախճանք այսպէս աղօթելէ: Կեղծիքը՝ խաբել է, և Աստուած չի խաբուիր . . . :

ԳՐ. ՍՐԿ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Շարունակելի՝ 15)

ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք կուզանք, հետեւաբար, անդըրգերեզմանական կեանքի կարելիութեան մասին մեր վիճարանութեան այն դժուար հարցին, որուն մէջ անմահութեան դէմ եղած բոլոր միւս առարկութիւնները ունին իրենց զազաթնահայեցութիւնը, միտքը բացարձակապէս ուղեղէն կախեալ չէ՞: Ոչ թէ բարեշրջական վարդապետութիւնը, այլ անհատականութեան ֆիզիքական հիման աշխատանոցային ուսումնասիրութիւնն է որ այս հարցը կուտայ մեզի ամենէն աւելի: Լուսաբանելի իրողութիւններուն շուրջ այլեւս ոչ մէկ կասկած կայ: Անընդհատ խաւ գորշ նիւթի, թանձրութիւնը 1/12էն մինչև 1/8 ինչէզ ու ինք իր վրայ ծալուած, «ինչպէս պիտի ծալէինք թաշկինակ մը», կը կազմէ ուղեղին արտաքին մակերեսը: Մարդիկ բնաւ չեն կրնար մտածել առանց այս փափուկ և բարձրօրէն կազմակերպուած ջղային հիւստեածին գործակցութեանը: Իւրաքանչիւր հոգեբանական պաշտօն ունի իր մասնաւոր բլթակը կամ գալարը գորշ նիւթին մէջ, առանց որուն համապատասխան մտաւորական գործունէութիւն բոլորովին անկարելի է: Բազմաթիւ պարագաներու մէջ զգայուն մակերեսին ճիշդ այն տեղը, ուր իմացական գործունէութեան մասնաւոր ձեւերը կը շարունակուին, ծանօթ է հոգեբաններուն: Անոնք կը ճանչնան ուղեղին այն մակերեսը որով կը լսենք, այն մակերեսը որով կը տեսնենք. անոնք կը ճանչնան այն բըլթակները որոնցմով մենք կը շարժենք մեր բազուկներն ու սրունդները, մեր շրթունքները և լեզուն և աչքերը. անոնք կը ճանչնան այն գալարը ուր խօսքի պաշտօնը կը կատարուի և առանց որուն բացարձակ խորհուրդը անկարելի է: Անոնք նոյն իսկ կրնան զատորոշել մակարդակը որով բառեր կը լսենք այն մակարդակէն որով կը կարդանք զանոնք: Ոչինչ աւելի պարզ է քան այն թէ մարդոց միտքերուն իւրաքանչիւր պաշտօնավարութեան համար կայ համապատասխան մասնկային գործունէութիւն մը ուղեղին գորշ նիւթին մէջ: Նախ

և առաջ անխուսափելի կը թուի եզրակացութիւնը թէ միտքը բացարձակապէս կախում ունի ֆիզիքական կազմութենէն և անբաժան է անկէ։

Լաւ է արձանագրել թէ ինչպէս որ ցեղային բարեւրջութեան վարդապետութիւնը միայն աւելի ստիպողական կը դարձնէ խրնդիր մը որ միշտ նկատի առնուած է անոնց կողմէ, որոնք կը հսկէին ոեւէ անհատի զարգացմանը, այնպէս ալ հոս բնախօսական հոգեբանութեան գիւտերը միայն կը հաստատեն աւելի մեծ մասնաւորութեամբ և ապահովութեամբ ինչ որ ամէն մարդու հասարակ փորձառութիւնն է։ Գիտենք որ կախում ունինք մեր ուղեղներէն։ Ամէն ջերմ որ կը խափանէ մեր ջղային գրուածութիւնները, ամէն անդամալուծական հարուած որ կը հարուածէ ուղեղին աջ կիսագունտը՝ կ'անդամալուծէ մարմինն ձախ կողմը, ամէն հիւանդութիւն որ կը պակսեցնէ մեր խորհելու կարողութիւնը անկարողութեան մատնելով այն շինուածքը որով մեր մտածումը կատարուելու է, կ'ըսէ Ժողովրդական բարբառով ինչ որ հոգեբանները կը հաստատեն գիտական ասացուածքներով, թէ մենք կախում ունինք մեր ուղեղներէն։ Երբ բարի նկարագիր մը կ'այլափոխուի գանկին վրայ հարուած մը ընդունելով, և կը նորոգուի վիրաբոյժներուն կողմէ որոնք կը ծակեն գանկին ոսկորը և կը թեթեւցնեն տակի զաւարին վրայի ճնշումը, միայն այդ իրողութիւնը աւելի կենդանի և բացայայտ կը դարձնէ ինչ որ ամէն հասարակ մարդ գիտէ թէ առողջ անհատականութեան խիստ անհրաժեշտ է իր ջղային գրուած անողջ վիճակը։ Էական խնդիրը փոխուած է բնախօսական խուզարկուններուն արդի գիւտերով, միայն աւելի ակներև, աւելի պարագայական և աւելի ստիպողական դարձած է։ Մտքին և ուղեղին միջև սերտ յարաբերութիւնը այնչափ մանրամասնօրէն լուսարանուած է, ստուգելի և յստակ փորձերով այնչափ ապացուցուած է, որ արդի մարդուն կը մնայ ըսել վճռականութեամբ և ապահովութեամբ ինչ որ իր անձնական փորձառութիւնը երբեք պիտի չարտադրէր իր մէջը, թէ իր անհատականութիւնը բացարձակապէս կախում ունի իր ուղեղէն։ Մենք ի՞նչպէս կրնանք բաժանելի եսեր ըլլալ, երբ մենք և մեր

ջղային գրուածութիւնները այնչափ անլուծելի են երեւութապէս։

Մեր սկզբնական վախը թէ մեր մտքերուն մեր ուղեղներէն կախումը պէտք է վճռաբար վանէ անմահութեան յոյսը՝ կերպով մը կը մեղմանայ երբ կը դառնանք գիրքերուն, ինչպէս Տօքթոր Թօմփսընի «Ուղեղ և Անհատականութիւն» անուն աշխատութեանը։ Ահա մարդ մը որ կը ճանչնայ իրողութիւնները, և անոնց լուսարանութեան և անոնցմէ հանուած եզրակացութեանց ճամբուն մէջ ոչ նուազ պատկառելի դեր մը խաղացած է։ Որչափ որ, սակայն, նա հեռու է համոզուելէ թէ անոնք կը նշանակեն մարդուն անէացումը մահուան մէջ, թէ ըստ իրեն ուղեղին կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները և այն ճամբան որուն մէջ հոգեբանական պաշտօնավարութեան կեդրոնները պարսպուած են իր մակերեւոյթին գորշ նիւթին մէջ, կը թուին յստակօրէն մատնանշել, թէ ուղեղը չէ որ կը շինէ մարդը, այլ թէ մարդն է որ կը գործածէ ուղեղը իրբև իր գործիքը և կը դաստիարակէ զայն ծառայելու համար իր կամքին։ Եթէ գորշ նիւթը շինեց մարդը, կը փաստէ ան, որչափ շատ ըլլայ գորշ նիւթը այնչափ աւելի կարելիութիւն կայ անձնական իշխանութեան։ Բայց, ընդհանրապէս, ոչ միայն միջակէն վար ծանրութեամբ ուղեղներու ընկերացած ամենամեծ միտքերէն չատեր, այլ ամէն ուղեղի մէջ միայն մէկ կիսագունտ կը գործածուի մտածումի համար — ինչպէս մէկ աչք կրնայ գործածուիլ տեսնելու համար, այնպէս որ անդամալուծական հարուած մը կրնայ բոլորովին կործանել կիսագունտ մը և մարդը տակաւին խորհիլը չարունակել այնչափ յստակ որչափ կը մտածէր առաջ։ Գորշ նիւթը չկազմեր մարդը, կը յայտարարէ ան, մարդը կը կազմակերպէ պղտիկ բաժին մը գորշ նիւթէն, և զայն կը գործածէ իրբև գործիք մը մտածումի համար։ Այսու հանգերձ մարդ կրնայ անհամաձայն գտնուիլ այս փաստին մասնաւոր կերպարանքներուն հետ, կամ այսու հանգերձ կրնայ անկարող ըլլալ հասկնալու փաստը ոեւէ կերպով, եթէ նկատի առնէ հոյակապ խուզարկունները որոնց ծանօթութիւնը իրողութեանց մասին ընդարձակ է և ճշգրիտ և որոնց յոյսը անմահութեան մասին տա-

կաւին անխախտ է, ան կը տեսնէ որ կարելի մեկնութիւն մը ըլլալու է մտքին ուղեղէն կախման մասին, ինչ որ անպատճառ չժըխտեր յաւիտենական կեանքի մասին յոյսը:

Պարզ է որ ֆիզիքական կազմուածքով ապրող էակի մը ներկայ պատահականութիւնը ըստինքեան չփաստեր թէ այդպիսի յարաբերութիւն մը յաւիտեան գոյութիւն պիտի ունենայ: Խողակին մէջի թրթուր կամ արգանդին մէջի երեխան, կամ հաւկիթին մէջի թռչունը, կախում ունին տաքութենէն և սնուցանող միջավայրէն, որոնց մէջ անոնք փակուած են և որոնց հետ կապուած են կապերով որոնք կը պայմանաւորեն իրենց գոյութեան կարելիութիւնը: Բայց ներկայ յարաբերութիւնը մշտնջենական չէ: Կեանք մը կը գործէ ժամանակաւոր արգանդին մէջ որ օր մը պիտի գերազանցէ հին անհրաժեշտութիւնները: Այդպիսի նմանութիւն բոլորովին փաստ չէ մարդուն անմահութեան համար, բայց պարզ գիւտ մըն է այն իրողութեան, թէ կեանքի բացարձակ կախումը ֆիզիքական կազմութենէ կրնայ բնոյթ մը ունենալ որ կախումը ըլլայ ժամանակաւոր պատրաստութիւն մը ապագայ անկախութեան:

Այս թելադրութիւնը ամբողջովին յարմար է մարդու ապագայ կեանքի խնդրին: Մտքի ներկայ պատահականութիւնը ուղեղի վրայ կը ժխտէ անմահութեան յոյսը միայն մէկ պայմանի տակ, թէ ուղեղը կը ստեղծէ միտքը: Եթէ մարդուն անտեսանելի եսը պայմանաւորուած է իր ֆիզիքական կազմութեամբ ինչպէս ծաղիկը իր կոթով, այն ատեն անոր ոչնչացումը ապահովուած է, բայց ի՞նչ ապահովուած է եթէ անոր անհատականութեան կախումը իր ջգային գրութենէն ըլլար հեռագրողի մը իր գործիքներէն ունեցած կախումին նման: Գիտութեան ծանօթ ամէն իրողութիւն առնելու այնչափ գոհացուցիչ կերպով բացատրուած է վերջին գաղափարով որչափ առաջին գաղափարով: Մէկ կամ միւս պարագային մէջ, ֆիզիքական կազմին պատճառուած ու է վնաս կը նշանակէ համապատասխան անկարողութիւն կեանքին, որ իր արտայայտութեանը համար անկէ (ֆիզիքական կազմ) ունի կախում: Մարդ չի կրնար տեսնել առանց աչքի, բայց աչքերը մարդ չեն, ան չի կրնար տեսնել առանց տեսողական ջիղին, բայց ջիղը մարդը չէ, ան չի կրնար տեսնել առանց ուղեղին տեսողական բլթակին, բայց տեսողականը մար-

դը չէ: Ինչո՞ւ համար անոնք չեն նման այն գործիքներուն զորս մարդ կը գործածէ, որոնց վրայ իր ներկայ գործունէութիւնները պատահական են, բայց որոնցմէ մեկուսի կրնայ տակաւին ապրիլ: Որովհետեւ ամէն ինչ որ ու է խուզարկութիւն ստուգած է երեք, այդպէս կրնայ ըլլալ պարագան: Գիտութիւնը գտած է միայն թէ մտքի ամէն գործունէութեան համար կայ համապատասխան հիւլէական փոփոխութիւն մը ուղեղին մէջ, և թէ հաւասարապէս ճշմարտ է թէ մենք ուղեղին կը նայինք իբրեւ գործակալ մը որ կը ստեղծէ միտքը կամ իբրեւ գործիք մը որուն վրայ միտքը կը խաղայ:

Եթէ մարդ մը կառքով պտըտի, արտաքին աշխարհէն իր տպաւորութեան համար կախում ունի պատահաններէն: Եթէ պատահանները ծածկուած են վարագոյրներով կամ ցեխոտ են, ան չի կրնար տեսնել: Ամէն ինչ որ կը պատահի պատահաններուն կ'ազդէ իր կարողութեանը կամ դուրսէն տպաւորութիւններ ընդունելու կամ նշան տալու իր բարեկամներուն: Ատով չապացուցուի թէ մարդը պատահանին ապակին է, կամ պարզ չէ թէ ան չի կրնար օր մը թողուլ իր կառքը և տեսնել ամէն բան աւելի լաւ որովհետեւ հին միջոցները հիմա վտարուած են: Մարդու մը իր գործիքներէն կախումը երեք չի կրնար գործածուիլ ապացուցանելու թէ ան իր գործիքներն է կամ անոնց կողմէ ստեղծուած է: Ամէն մարդ որ գիտէ բնախօսական հոգեբանութեան ճշգրիտ գիւտերը, կը հասկնայ որ անոնք անմահութեան հարցը կը թողուն հոն ուր անոնք զայն տակաւին անպատասխան դրած են: Գիտութիւնը ապահով է որ մտածումը և ուղեղին գործունէութիւնը հիմա ձեռք ձեռքի կ'ընթանան, բայց թէ ուղեղը մտքին ստեղծողն է թէ պարզապէս մտքին ժամանակաւոր գործիքն է, ատրկա պիտի որոշուի նկատողութիւններով որոնցմով չի կրնար զբաղիլ բնախօսական աշխատանքը: Ընդունուած է որ տարհամոզիչ են յաւիտենական կեանքի դէմ այն բոլոր առարկութիւնները որոնք հիմնուած են մտքին մարմինէն ներկայ կախումին վրայ: Բրոֆէսէօր Ֆիսքէ կը հարցնէ թէ «այս փաստը ի՞նչ գումար կը ներկայացնէ ընդդէմ այն հաւատքին թէ հոգին կ'ապրի մարմինէն վերջ: Պատասխանը ոչինչ է, բացարձակապէս ոչինչ: Ան ոչ միայն չյաջողիր հերքել հաւատքին ճշմարտութիւնը, այլ չբարձրացներ նոյնիսկ ամենէն թեթեւ եթադրութիւնը անոր դէմ»:

(ՇԱՐՈՆԱԿԵԼԻ)

X